

Weronika Król-Gierat

Zadania i kompetencje nauczyciela języka obcego w kształceniu integracyjnym: model sylwetki idealnej w ujęciu SPE-dydaktyczo-pedeutologicznym

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 24, 77-90

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zadania i kompetencje nauczyciela języka obcego w kształceniu integracyjnym: model sylwetki idealnej w ujęciu spedydaktyczno-pedeutologicznym

Foreign language teacher's tasks and competences in inclusive education
– the ideal profile from a SEN-didactic-pedeutological perspective

Wprowadzenie

Nauczyciel języka obcego pracujący z dziećmi uczęszczającymi do klas integracyjnych pełni wielorakie funkcje, przekraczające zadania nauczyciela w szkole ogólnodostępnej. Poza wiedzą merytoryczną w zakresie danego języka i przygotowaniem dydaktycznym, nauczyciel w kształceniu integracyjnym powinien charakteryzować się chociaż podstawowym czytaniem i doświadczeniem z obszaru specjalnych potrzeb edukacyjnych (SPE). Ponadto, kluczowe wydają się pozytywne postawy oraz umiejętność zachowania się w klasie, w której część uczniów przejawia SPE, co niewątpliwie wpływa na dynamikę i formy pracy w danej grupie.

Wiedza i przygotowanie nauczycieli do pracy w klasie integracyjnej – przegląd badań

Uczniowie z niepełnosprawnością w rozumieniu prawa oświatowego

Wśród dzieci uczęszczających do klas integracyjnych wyróżnić można grupę osób z orzeczeniami do kształcenia specjalnego wydanymi przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne ze względu na niepełnosprawność różnego typu. Z uwagi na różnorodność przyjmowanych kryteriów, niepełnosprawność jest pojęciem wieloznacznym i bywa szeroko

definiowana. Jak zauważa Karpińska-Szaj¹, obecnie odchodzi się od używania terminów, które mogą kojarzyć się pejoratywnie, jak *inwalidztwo* czy *bycie sprawnym inaczej*, przy czym nazwa *osoba niepełnosprawna* ustępuje miejsca określeniu *osoba z niepełnosprawnością*. W kontekście edukacji i w rozumieniu prawa oświatowego² uczniowie niepełnosprawni, to uczniowie:

- a) niesłyszący,
- b) słabosłyszący,
- c) niewidomi,
- d) słabowidzący,
- e) z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją,
- f) z upośledzeniem umysłowym,
- g) z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera,
- h) z niepełnosprawnościami sprzężonymi.

Widzimy zatem, że prawo oświatowe ujmuje uczniów niepełnosprawnych z uwagi na rodzaj deficytów, a więc w kategoriach diagnostycznych.

Wiedza nauczycieli na temat niepełnosprawności

Jak wynika z badań, wbrew społecznym oczekiwaniom wiedza nauczycieli na temat niepełnosprawności jest przerażająco niska. Ponad 15% badanych nauczycieli uważa, że niepełnosprawność dziecka może być karą za grzechy rodziców, przy czym aż 86% przyznaje się do nieumiejętności zachowania się w obecności osoby niepełnosprawnej³. Jednocześnie połowa respondentów nie dostrzega znaczenia informacji na temat psychicznego i fizycznego rozwoju uczniów⁴. Brak wiedzy w tym zakresie jest ryzykowny i może prowadzić do podejmowania niewłaściwych działań dydaktyczno-wychowawczych. Sama, będąc glottodydaktykiem oraz pedagogiem wczesnoszkolnym, uważam po-

¹ K. Karpińska-Szaj, *Nauczanie języków obcych uczniów z niepełnosprawnością w szkołach ogólnodostępnych*, Poznań 2013, s. 17.

² *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2012 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych* (Dz.U. Nr 228, poz. 1490 z późn. zm.).

³ Por. *Nauczyciel języków obcych i jego niepełnosprawni uczniowie (z zaburzeniami i dysfunkcjami)*, red. E. Zawadzka-Bartnik, Kraków 2010, s. 64.

⁴ Tamże.

wyższe statystyki za zatrważające. Nauczyciele w Polsce od zawsze stanowili elitę intelektualną i cieszyli się sporym poważaniem. Skoro ta wykształcona część społeczeństwa posiada tak niską wiedzę na temat niepełnosprawności, jaki jest poziom świadomości powszechnej? Pozostawiam to pytanie pod dalszą rozważę, przytaczając postawioną przez Gajdzicę⁵ tezę, że wiedza potoczna staje się często ważniejszym regulatorem praktyki edukacyjnej. Podobnie twierdzi Doroszevska⁶, podkreślając, że osoby zaangażowane w realizację integracji pełnią funkcję „zwierciadła społecznego”, które informuje ich „kim są, jacy są, jacy powinni być”.

Postawa nauczycieli wobec idei integracji

W odniesieniu do samej integracji 82% nauczycieli oraz 86% studentów kierunków nauczycielskich jest przekonana o jej słuszności w związku z korzyściami z niej wynikającymi dla dzieci. Tylko nieliczni badani dostrzegają pożytek dla samych siebie, jakim może np. być rozwijanie własnego warsztatu metodycznego poprzez samokształcenie⁷. Pozytywne nastawienie do integracji deklaruje 78% badanych nauczycieli, mimo że z tą formą zetknęło się zaledwie 7% z nich⁸. Sondaż diagnostyczny połączony z techniką ankiety przeprowadzony przez Karwowską różni się nieco od uprzednio przytoczonych badań Lewickiego, ukazując podzielone zdania nauczycieli co do słuszności idei integracji: 54,7% kadry pedagogicznej zdecydowanie aprobuje i widzi zasadność kształcenia integracyjnego, 38% nie do końca jest do niej przekonanych, natomiast 7,3% osób kategorycznie stwierdziło, że integracja jest pomyłką⁹. Wciąż jednak są to statystyki, w moim mniemaniu, raczej optymistyczne. Pozytywne nastawienie do integracji oraz dostrzeganie korzyści z niej płynących dla uczniów jest dobrym gruntem do zasiewania ziaren wiedzy specjalistycznej. Wiadomości na temat specjalnych potrzeb edukacyjnych podparte aprobującym stosun-

⁵ Z. Gajdzica, *Sytuacje trudne w opinii nauczycieli klas integracyjnych*, Kraków 2011, s. 73.

⁶ J. Doroszevska, *Pedagogika specjalna*, t. 1, Wrocław–Warszawa–Kraków–Łódź 1989, s. 470.

⁷ Por. *Nauczyciel języków*, s. 65.

⁸ Tamże, s. 70.

⁹ M. Karwowska, *Problemy edukacji integracyjnej w opinii kadry pedagogicznej*, w: *Problemy edukacji integracyjnej dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną*, red. Z. Janiszewska-Nieścioruk, Kraków 2009, s. 161.

kiem do idei edukacji integracyjnej dają podstawę do pomyślnych rokowań na przyszłość.

W jednym ze swoich artykułów Parys¹⁰ przedstawia postawy i opinie określonych grup społecznych (uczniów, nauczycieli, rodziców) wobec kształcenia integracyjnego na przestrzeni lat 1977–2006. Na podstawie przywołanych przez Parys wyników badań wynika, że „jednym z czynników sprzyjających kształtowaniu i utrwalaniu pozytywnych postaw wobec idei i praktyki nauczania osób o specjalnych potrzebach edukacyjnych i osób pełnosprawnych może być bezpośrednie doświadczenie”, przy czym „im bliżej kształcenia integracyjnego [znajdują się badani], tym bardziej pozytywne opinie na jego temat wyrażają”¹¹. Zainteresowanych zachęcam do sięgnięcia do przywołanej publikacji.

Kompetencje nauczyciela języka obcego w ujęciu definicyjnym

Potoczne rozumienie pojęcia kompetencji różni się od pedagogicznego ujęcia. W zaznaczeniu potocznym przez kompetencję rozumie się „umiejętność, kwalifikacje i uprawnienia do wykonywania zadań w określonej dziedzinie, w tym pracy zawodowej”¹². W pedagogice pojęcie kompetencji określane jest jako „zdolność do samorealizacji będąca głównie rezultatem efektywnego uczenia się”¹³. W ujęciu szczegółowym, kompetencje nauczyciela to „umiejętności uprawniające do wykonywania zawodu nauczyciela, na które składają się kompetencje ogólne – poziom wiedzy ogólnej, kompetencje zawodowe – związane z organizacją i kierowaniem procesem nauczania-uczenia się oraz kształtowaniem charakterów i postaw uczniowskich, oraz kompetencje moralno-etyczne”¹⁴. Przyglądając się przytoczonym definicjom słownikowym, skonstatować należy, że nauczyciel to osoba odpowiednio przygotowana do pracy dydaktyczno-wychowawczej, posiadająca określone kompetencje nieodzowne w pracy z drugim człowiekiem i nieustannie dążąca do samorozwoju oraz szlifowania własnych umiejętności. Jak podaje *Słownik pedago-*

¹⁰ Zob. K. Parys, *Problemy integracji szkolnej w badaniach empirycznych – przegląd materiałów pokonferencyjnych*, red. Z. Janiszewska-Nieścioruk, Kraków 2009, s. 233–278.

¹¹ Tamże, s. 239.

¹² C. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 2009, s. 82.

¹³ Tamże.

¹⁴ M. Kupisiewicz, *Słownik pedagogiki specjalnej*, Warszawa 2013, s. 157.

giczny¹⁵, od współczesnego nauczyciela oczekuje się, by poza przekazywaniem i sprawdzaniem wiedzy w zakresie danego przedmiotu, spełniał trzy podstawowe funkcje: wychowawczą, dydaktyczną i opiekunczą. Wymaga się, żeby:

- był specjalistą w zakresie nauczanego przedmiotu;
- umiejętnie korzystał z nowoczesnej technologii;
- przestrzegał podstawowych zasad moralno-etycznych;
- stanowił wzór godny naśladowania przez podopiecznych;
- ustawicznie doskonalił swoje kwalifikacje;
- pełnił funkcje animatora edukacyjno-kulturalnego,
- był doradcą i opiekunem.

Umiejętności metodyczno-organizacyjne nauczycieli języków obcych

Wymienione w powyższej sekcji artykułu kompetencje dotyczą nauczycieli w ogóle, niezależnie od nauczanego przedmiotu, są zatem aktualne również w odniesieniu do nauczycieli języków obcych (JO). Z uwagi na specyfikę nauczania JO, powyższy zestaw poszerzyć należy o następujące umiejętności metodyczno-organizacyjne¹⁶:

- używanie instrukcji zrozumiałych dla ucznia (przy używaniu języka obcego przez większość czasu lekcyjnego);
- angażowanie ucznia interesującymi go tematami i zadaniami poprzez różnorodne techniki nauczania;
- uruchamianie oraz integrowanie na zajęciach czterech sprawności (tak receptywnych – słuchania i czytania, jak i produktywnych – mówienia i pisanie);
- stwarzanie dobrej atmosfery w taki sposób, aby żaden uczeń nie obawiał się demobilizującej krytyki, nie czuł się dyskryminowany, ani nie miał zahamowań w wypowiedzaniu się;
- kreowanie okazji do współpracy uczniów przy użyciu języka w procesie społecznym;
- stwarzanie uczniom możliwości poznawania zagadnień pozajęzykowych przez pryzmat języka obcego, dając im okazję do rozwoju osobowości.

¹⁵ C. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Słownik*, s. 114.

¹⁶ M. Badecka-Kozikowska, *Siedem grzechów głównych nauczycieli języków obcych oraz jak je przekuć w metodyczne cnoty*, Warszawa 2008, s. 9, 10.

Zaprezentowana lista nie jest zamknięta. Jest ona raczej nakreśleniem pewnych umiejętności, jakie każdy nauczyciel języka obcego winien posiadać, niezależnie od szczebla edukacyjnego, na jakim pracuje. Nie są one jednak wystarczające w kontakcie z klasami integracyjnymi.

Zadania i kompetencje nauczyciela języka obcego w kształceniu integracyjnym

Nauczyciel języka obcego, podobnie jak inni, zobowiązany jest do współdziałania w zakresie organizacji i realizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole dla ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. Jego zadaniem jest dostosowanie wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej oraz przyjętego w szkole programu nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia na podstawie orzeczenia oraz ustaleń zawartych w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym (IPET)¹⁷. Aby jednak móc dostosować wymagania do indywidualnych możliwości uczniów, nauczyciel JO musi posiadać chociaż podstawową wiedzę w zakresie specjalnych potrzeb edukacyjnych oraz poszczególnych zaburzeń rozwojowych. Niestety, rzeczywistość pokazuje, że większość absolwentów kierunków filologicznych posiadających przygotowanie pedagogiczne do pracy w szkole ogólnodostępnej niekoniecznie posiada odpowiednie przygotowanie metodyczne do pracy w oddziałach integracyjnych, choć z formalnego punktu widzenia ich kwalifikacje są wystarczające¹⁸. Idealny nauczyciel języka obcego pracujący w klasie integracyjnej to taki, który ową wiedzę nabywa i nie zaprzestaje w pogłębianiu jej. Za swój początkowy stan niewiedzy nie obarcza uczelni czy dyrekcji szkoły, lecz sam stara się wychodzić naprzeciw aktualnym potrzebom podopiecznych poprzez samokształcenie. Konfrontuje zdobytą wiedzę naukową ze stopniowo nabywanym doświadczeniem. Konsultuje się z rodzicami, wychowawcą, pedagogiem oraz specjalistami. Traktuje uczniów podmiotowo, nie masowo.

¹⁷ M. Jas, M. Jarosińska, *Specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży. Prawne ABC dyrektora przedszkola, szkoły i placówki*, Warszawa 2010, s. 84–87.

¹⁸ W. Król, *Przygotowanie absolwentów kierunków filologicznych do pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych*, w: *Podmiotowość w edukacji wobec odmienności kulturowych oraz społecznych różnicowań. Tom 1. Edukacja XXI wieku*, red. N. Starik, A. Zduniak, Poznań 2012, s. 335, 336.

Kluczowe kompetencje nauczyciela

Jak wynika z przytoczonej definicji kompetencji nauczyciela, są one umiejętnościami koniecznymi do efektywnego wykonywania zawodu nauczyciela. Spośród nich Hamer¹⁹ wyróżnia trzy kluczowe:

- specjalistyczne – wiedza i umiejętności w zakresie nauczanego przedmiotu (tutaj: biegłość w zakresie danego języka obcego), które są doskonałe w codziennej praktyce;
- dydaktyczne – obejmujące m.in. wrodzone predyspozycje, umiejętność przygotowania się nauczyciela do prowadzenia zajęć, operacjonalizacji celów czy nawiązania do sposobu uczenia się uczniów;
- psychologiczne – pozytywne nastawienie do ludzi, umiejętność efektywnej komunikacji, zdolność motywowania innych do pracy oraz budowania zgranego zespołu z przypadkowej grypy uczniów, elastyczność w dostosowywaniu własnego stylu kierowania do stopnia dojrzałości wychowanków.

Owe kompetencje stanowią istotny, choć niewystarczający czynnik warunkujący skuteczność edukacji w warunkach i atmosferze inkluzji. Jak czytamy u Rozenbajgier²⁰, podstawowym warunkiem integracji w środowisku szkolnym jest akceptacja przez nauczycieli dzieci z SPE i ich nauczania z ich rówieśnikami, których rozwój przebiega prawidłowo. Mowa jest tu o holistycznej akceptacji ucznia z zaburzeniami jako człowieka mającego – jak każdy z nas – słabe i mocne strony. Pozwala to na głębsze rozumienie siebie nawzajem oraz otwiera nowe możliwości dydaktyczno-wychowawcze.

Współcześnie pożądane kompetencje nauczycieli

Wraz z zachodzącymi przemianami społecznymi oraz zmieniającą się rzeczywistością edukacyjną oczekuje się od nauczycieli nieustannego rozwoju pociągającego za sobą nabywanie nowych kompetencji, na które być może w przeszłości nie było szczególnego „zapotrzebowania”. Słowo *zapotrzebowanie* może kojarzyć się z rynkiem konsumenckim, jednak jego użycie nie

¹⁹ M. Rozenbajgier, *Powodzenie edukacyjne uczniów niepełnosprawnych kształconych w systemie integracyjnym*, Kraków 2006, s. 56, 58.

²⁰ Tamże, s. 58.

powinno dziwić, gdyż obecnie coraz częściej mówi się o edukacji odpowiadającej na (po)szczególne potrzeby uczniów, jak również ich opiekunów. Zdaniem Banacha²¹, współcześnie zwraca się szczególną uwagę na następujące kompetencje nauczycieli:

- umiejętność indywidualizacji i personalizacji;
- zdolność przechodzenia od postawy pewności naukowej do poszukiwania bądź tworzenia wiedzy;
- postawę empatii, dialogu, negocjacji, otwierania się na zmiany społeczno-edukacyjne oraz potrzeby uczniów.

W kontekście kształcenia integracyjnego kompetencje przytoczone przez Banacha wydają się być nieodzowne. Indywidualizacja procesu nauczania jest obecnie wymogiem ministerialnym, zdolność poszukiwania wiedzy jest konieczna do samorozwoju oraz efektywnego odpowiadania na potrzeby uczniów, natomiast wyżej wymienione postawy stanowią punkt wyjścia, by rozważania na temat integracji były w ogóle możliwe. Należy pamiętać, że praca filologa w klasie integracyjnej nie polega wyłącznie na nauczaniu języka obcego, ale również – a może przede wszystkim – powinna być oddziaływaniem wychowawczo-usprawniającym.

Specyficzne zadania nauczyciela języka obcego w kształceniu zintegrowanym

Jednym z głównych wyzwań stojących przed nauczycielem pracującym z dziećmi w wieku wczesnoszkolnym jest przygotowanie ich do nauki przedmiotowej na kolejnych szczeblach. Zajęcia z języka obcego są często namiastką tego, co czeka ich w nie tak odległej przecież przyszłości. Istotną kształcenia zintegrowanego (nie integracyjnego!) jest edukacja bez wyodrębnionych przedmiotów szkolnych, prowadzona przez wychowawcę – nauczyciela wiodącego. Choć po nabyciu wymaganych uprawnień może on prowadzić lekcje z języka obcego, to najczęściej wciąż pozostaje to rolą wykształconego filologa. W takiej sytuacji lekcje JO są często jednymi z nielicznych – obok np. religii /etyki, wyodrębnionymi w planie zajęć, trwającymi ustawowo 45 minut. Pierwsze doświadczenia są najważniejsze, dlatego filolog – jeden z pierwszych nauczycieli „przedmiotowców” – powinien być świadomy swojej roli i starać się możliwie

²¹ C. Banach, *Nauczyciel*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 3, red. T. Pilch, Warszawa 2004, s. 549.

najładniej przeprowadzić swoich uczniów od świata zabawy do świata wytrwałej nauki i pracy. Misiorna²² wyróżnia następujące zdania specyficzne pedagogów klas I–III szkoły podstawowej:

- pomoc w odkryciu sensu, zrozumieniu tego, co znaczy być i uczyć się w szkole;
- poznanie zasobów dziecka, znalezienie miejsca, w którym jest mu najbliższe do szkolnych wymagań, i rozpoczęcie pracy od tego właśnie miejsca.

W odniesieniu do wczesnoszkolnego kształcenia integracyjnego, jak również do wcześniejszych rozważań niniejszego opracowania, wymienione przez Misiornę zadania wydają się być jak najbardziej aktualne. Poznanie zasobów dziecka jest konieczne do zidentyfikowania obszarów, na których można bazować, od których powinno się rozpocząć pracę z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego oraz opinie wydawane przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne nie powinny zawierać wyłącznie enumeracji ułomności czy ograniczeń pacjenta, ale także wyróżniać sfery, w których indywiduum rozwija się prawidłowo, bądź których wspomaganie pozytywnie oddziałuje na pozostałe. Stąd tak ważna u nauczycieli jest umiejętność ich odczytywania, znajomość specjalistycznej terminologii. Opracowanie osiągalnych celów edukacyjno-terapeutycznych nie jest możliwe bez holistycznego poznania danego dziecka.

Model kompetencji nauczyciela klasy integracyjnej w ujęciu spedydaktycznym

Opracowując model kompetencji nauczyciela klasy integracyjnej, Bąbka²³ podzielił je na:

- specyficzne – wynikające ze swoistych właściwości wychowania i nauczania uczniów pełno- i niepełnosprawnych, obejmujące wiedzę z zakresu pedagogiki specjalnej, psychologii klinicznej oraz liczne umiejętności diagnostyczne czy wychowawczo-dydaktyczne;
- niespecyficzne – interpersonalne i innowacyjne.

²² E. Misiorna, *Ocenianie szkolne w kontekście zmian edukacyjnych w klasach I–III*, w: *Edukacja alternatywna. Nowe teorie, modele badań i reformy*, red. J. Piekarski, B. Śliwierski, Kraków 2000, s. 349–350.

²³ J. Bąbka, *Edukacja integracyjna dzieci pełnosprawnych i niepełnosprawnych – założenia i rzeczywistość*, Poznań 2001, s. 98.

O ile te pierwsze wydają się być zrozumiałe, o tyle niespecyficzne wymagają krótkiego komentarza, moim zdaniem bowiem są one filarami integracji na miarę XXI wieku – szkieletem, na który nakłada się kompetencje niespecyficzne. Bez odpowiednio rozwiniętych zdolności interpersonalnych nie można mówić o pracy z drugim człowiekiem. Pewne strategie są rzecz jasna wyuczalne, jednak empatyczna postawa w połączeniu z otwartym umysłem i „otwartymi ramionami” to cnoty oczywiste i niezaprzeczalne, choć paradoksalnie coraz rzadziej spotykane we współczesnym społeczeństwie. Odnośnie do innowacji, wiąże się ona ze wspomnianą otwartością umysłu i poszukiwaniem nowych rozwiązań. Określana przeze mnie mianem **spedydaktyki** – dydaktyka języków obcych uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – jest właśnie takim podejściem do pracy w klasie integracyjnej. **Spedydaktyka języków obcych**, jako dział glottodydaktyki, zajmuje się nauczaniem JO podpartym wiedzą na temat potrzeb rozwojowo-edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów z zaburzeniami o szerokim spektrum. Spedydaktyka wychodzi od ortodydaktyki, która – jak podaje *Słownik pedagogiczny*²⁴ – jest „działem dydaktyki zajmującym się ustalaniem ogólnych celów, zasad i przebiegu kształcenia i wychowania dzieci, młodzieży i dorosłych z odchyleniami od normy”. Oznacza to, że teoretycy i empirycy nauczania języków obcych stają przed nie lada wyzwaniem związanym z opracowaniem jak najskuteczniejszych metod pracy z uczniami z odchyleniami od szeroko rozumianej normy. Obszar ten nie został jeszcze dostatecznie zgłębniony i wymaga przeprowadzenia licznych badań, konfrontacji założeń teoretycznych z pogranicza pedagogiki specjalnej czy terapii psychopedagogicznej z glottodydaktyczną praktyką szkolną.

Wielorakie zadania nauczyciela języka obcego w klasie integracyjnej – podsumowanie

Jak można wnioskować z przedstawionych rozważań, zadania nauczyciela języka obcego w klasie integracyjnej są wielorakie. Kuratorium Oświaty w Gdańsku²⁵ opublikowało artykuł dostępny online, w którym zaprezentowany został zestaw trzech głównych zadań nauczyciela przedmiotu w takiej klasie, obejmujący:

²⁴ C. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Słownik*, s. 127.

²⁵ Kuratorium Oświaty w Gdańsku, *Zadania nauczyciela przedmiotu (przedmiotowca, wiodącego) w klasie integracyjnej*: <http://www.kuratorium.gda.pl/index.php?c=208&d=1145> (dostęp: 5.11.2013).

- zadania edukacyjne – związane ze zdobywaniem konkretnej wiedzy i umiejętności szkolnych przez ucznia z orzeczeniem PP podczas lekcji;
- zadania integrujące – związane z integrowaniem uczniów i nauczycieli w obrębie danej klasy oraz całej społeczności szkolnej;
- zadania wychowawcze – związane z przekazywaniem uczniom i ich rodzicom ogólnoludzkich wartości, w tym ujętych w szkolnym programie wychowawczym.

W ramach podsumowania niniejszej sekcji opracowania należy podkreślić, że rozwijanie szerokich kompetencji kadry pedagogicznej, w tym nauczycieli języków obcych, nie powinno zostać scedowane wyłącznie na nich samych. Zdaniem Popławskiej i Sierpińskiej²⁶ – które podzielam – przygotowanie nauczycieli do kształcenia w systemie integracyjnym powinno być procesem obejmującym m.in.:

- szkoleniowe rady pedagogiczne dotyczące integracji;
- przygotowanie z zakresu metod wspomagających;
- kursy, szkolenia, warsztaty z zakresu nauczania i wychowania integracyjnego;
- nawiązanie kontaktu z doradcami metodycznymi kształcenia specjalnego;
- nawiązanie kontaktu z [innymi] placówkami integracyjnymi (np. poprzez wizyty koleżeńskie, hospitacje zajęć);
- utworzenie grupy wspomagającej na najbliższym terenie [w najbliższym rejonie / gminie], w której skład wchodziłoby nauczyciele uczący w klasach integracyjnych [z różnych szkół].

Speck²⁷ dostrzega potrzebę większej liczby kadr nauczycielskich o zróżnicowanych kwalifikacjach, co związane jest m.in. z różnorodnością szczególnych i indywidualnych potrzeb edukacyjnych uczniów. Wsparcie w tym zakresie w formie szkoleń i konsultacji jest wskazane.

Podsumowanie i implikacje pedeutologiczne

Kompetencje nauczycieli, zdobywane także w drodze samokształcenia, jak również ich cechy osobowościowe oraz odgrywane role, stanowią jedne z centralnych punktów zainteresowania pedeutologii²⁸. Owe cechy mają bowiem

²⁶ M. Rozenbajgier, *Powodzenie edukacyjne*, s. 53.

²⁷ O. Speck, *Inkluzja edukacyjna a pedagogika lecznicza*, Gdańsk 2013, s. 50.

²⁸ C. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Słownik*, s. 133.

znaczny wpływ na proces kształcenia i wychowania uczniów, powinny więc spełniać oczekiwania społeczne²⁹.

Niniejsze opracowanie pozwolę sobie zakończyć wnioskami zaczerpniętymi ze strony głównej wspomnianego już Kuratorium Oświaty w Gdańsku³⁰, które określa, że nauczyciel przedmiotowy podejmujący pracę w klasie integracyjnej powinien posiadać:

- choć podstawowy zakres wiadomości o dzieciach niepełnosprawnych;
- pewien zasób wiedzy o sposobach, formach i metodach pracy w klasie integracyjnej;
- pozytywne podejście emocjonalne do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz cechy charakteru takie jak: cierpliwość, wytrwałość, pogodne usposobienie, dobra kontrola emocjonalna;
- przekonanie o wartości integracyjnego nauczania i wychowania dzieci i młodzieży niepełnosprawnej z ich pełnosprawnymi rówieśnikami.

Z uwagi na rosnący odsetek dzieci zdiagnozowanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne podejmowanie dyskusji na temat zdań i kompetencji nauczycieli języków obcych w kształceniu integracyjnym jest niezmiernie istotne. Clou integracji jest uwzględnianie heterogeniczności grupy oraz poszczególnych SPE uczniów z jednej strony, a z drugiej nieunikniona konieczność pracy ze wszystkimi uczniami jednocześnie³¹. Pożądane jest poruszanie omawianej przeze mnie tematyki już podczas zajęć ze studentami, by ukazać im specyfikę pracy w klasie integracyjnej, uwrażliwić ich na potrzeby dzieci oraz przekazać chociaż podstawową wiedzę na temat najczęściej występujących SPE w taki sposób, by w przyszłej pracy dzielnie i świadomie stawili czoła codziennym trudnościom.

BIBLIOGRAFIA:

- Badecka-Kozikowska M., *Siedem grzechów głównych nauczycieli języków obcych oraz jak je przekuć w metodyczne cnoty*, Warszawa 2008.
- Bąbka J., *Edukacja integracyjna dzieci pełnosprawnych i niepełnosprawnych – założenia i rzeczywistość*, Poznań 2001.
- Banach C., *Nauczyciel*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 3, red. T. Pilch, Warszawa 2004.

²⁹ M. Kupisiewicz, *Słownik pedagogiki*, s. 258.

³⁰ Tamże.

³¹ W. Król, *Uczeń o specjalnych potrzebach edukacyjnych na lekcji języka obcego*, „Hejnał Oświatowy” 2012, nr 1/109, s. 3, 4.

- Doroszevska J., *Pedagogika specjalna. Tom 1*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Łódź 1989.
- Gajdzica Z., *Sytuacje trudne w opinii nauczycieli klas integracyjnych*, Kraków 2011.
- Jas M., Jarosińska M., *Specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży. Prawne ABC dyrektora przedszkola, szkoły i placówki*, Warszawa 2010.
- Karpińska-Szaj K., *Nauczanie języków obcych uczniów z niepełnosprawnością w szkołach ogólnodostępnych*, Poznań 2013.
- Karwowska M., *Problemy edukacji integracyjnej w opinii kadry pedagogicznej*, w: *Problemy edukacji integracyjnej dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną*, red. Z. Janiszewska-Nieścioruk, Kraków 2009.
- Król W., *Przygotowanie absolwentów kierunków filologicznych do pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych*, w: *Podmiotowość w edukacji wobec odmienności kulturowych oraz społecznych różnicowań. Tom I. Edukacja XXI wieku*, red. N. Starik, A. Zduniak, Poznań 2012.
- Król W., *Uczeń o specjalnych potrzebach edukacyjnych na lekcji języka obcego*, „Hejnał Oświatowy” 2012, nr 1/109.
- Kupisiewicz C., Kupisiewicz M., *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 2009.
- Kupisiewicz M., *Słownik pedagogiki specjalnej*, Warszawa 2013.
- Kuratorium Oświaty w Gdańsku, *Zadania nauczyciela przedmiotu (przedmiotowca, wiodącego) w klasie integracyjnej*, <http://www.kuratorium.gda.pl/index.php?c=208&d=1145> (dostęp: 05.11.2013).
- Misiorna E., *Ocenianie szkolne w kontekście zmian edukacyjnych w klasach I-III*, w: *Edukacja alternatywna. Nowe teorie, modele badań i reformy*, red. J. Piekarski, B. Śliwierski, Kraków 2000.
- Parys K., *Problemy integracji szkolnej w badaniach empirycznych – przegląd materiałów konferencyjnych*, red. Z. Janiszewska-Nieścioruk, Kraków 2009.
- Rozenbajgier M., *Powodzenie edukacyjne uczniów niepełnosprawnych kształconych w systemie integracyjnym*, Kraków 2006.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2012 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz.U. Nr 228, poz. 1490 z późn. zm.).
- Speck O., *Inkluzja edukacyjna a pedagogika lecznicza*, Gdańsk 2013.
- Zawadzka-Bartnik E., *Nauczyciel języków obcych i jego niepełnosprawni uczniowie (z zaburzeniami i dysfunkcjami)*, Kraków 2010.

STRESZCZENIE

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie mnogości zdań i pożądanych kompetencji nauczyciela języka obcego (JO) w kształceniu integracyjnym z punktu widzenia spedydaktyczno-pedeutologicznego. Spedydaktyka języków obcych, pojęcie ukute

przez autorkę, jest działem glottodydaktyki zajmującym się nauczaniem języków obcych uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE), biorącym pod uwagę znaczenie roli nauczyciela w procesie nauczania i wychowania. Funkcje pełnione przez nauczyciela JO w oddziale integracyjnym istotnie przekraczają jego zadania w klasie ogólnodostępnej. Poza wiedzą merytoryczną w zakresie danego języka oraz przygotowaniem dydaktycznym, nauczyciel w kształceniu integracyjnym powinien charakteryzować się chociaż podstawowym czytaniem i doświadczeniem z obszaru SPE. Ponadto, kluczowe wydają się pozytywne postawy oraz umiejętność zachowania się w heterogenicznej klasie, co niewątpliwie wpływa na dynamikę i formy pracy w danej grupie.

SŁOWA KLUCZOWE: SPEdydaktyka języków obcych, kompetencje nauczyciela języka obcego, kształcenie integracyjne, specjalne potrzeby edukacyjne.

SUMMARY

Foreign language teachers working with children in an inclusive setting perform multiple roles, exceeding the tasks of teachers in mainstream schools. Apart from factual knowledge, linguistic proficiency and didactic preparation, teachers in inclusive education should be characterized by, at least, basic awareness and experience in the sphere of Special Educational Needs (SEN). Moreover, positive attitudes and the ability of behaving methodologically adequately in the classroom seem to be key components influencing the dynamics and the forms of work in a given group. SENdidactics of Foreign Languages, a term which the author came up with, is a branch of glottodidactics dealing with teaching foreign languages to children with SEN which is underpinned with the knowledge of developmental-educational needs as well as psychophysical capabilities of students with disorders from a broad spectrum. The following paper describes foreign language teachers' tasks and competences in inclusive education from a sendidactic-pedeutological perspective. It aspires to present an ideal profile of an inclusive foreign language teacher.

KEY WORDS: SENdidactics of Foreign Languages, foreign language teacher's competences, inclusive education, special educational needs.